

***250 de ani de la nașterea episcopului Vasile Moga
(19 noiembrie 1774-17 octombrie 1845): omul, activitatea, epoca.***

Organizator și moderator: Mircea-Gheorghe ABRUDAN

Locație: Biserica din Deal „Sfânta Treime”, Str. Bisericii Ortodoxe, Nr. 10, Cluj-Napoca.
Vineri, 18 octombrie 2024, orele 10.00-13.00

Rezumatele comunicărilor

Florian Dumitru SOPORAN, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, *Biserică, națiune, stat: preliminarii medievale ale unor solidarități moderne*

-Rezumat-

Reînființarea unei episcopii ortodoxe în Transilvania în condițiile precedentei implicări active a Monarhiei Habsburgice în promovarea unirii religioase ca mijloc de consolidare a loialității locuitorilor este o consecință a rezistenței populației, și al unor opțiuni de natură pragmatică ale autorităților inspirate de reformismul terezian și iosefin. Sinuozitățile acestei relații care implică statul în diversele sale accepțiuni, ierarhia ecleziastică susținută în diverse forme de comunitatea credincioșilor și formele de solidaritate etnică pot fi mai bine interpretate printr-o lectură mai puțin tributară evenimentialului, a preliminariilor medievale ale acestora. Destrukturarea instituțională a *Orbis Romanus* și evoluția bisericii creștine de la o disidență spirituală persecutată de autorități la poziția de inspiratoare a ordinii morale și culturale a impus factorilor instituționali care supraviețuiseră acestor transformări un complicat efort de acomodare fragmentat de ingerințe ale puterii seculare în chestiuni definite ca atribute ale instituțiilor ecleziastice, urmate de acte de rezistență individuală și colectivă. Aceste dezvoltări au generat în cadrul comunităților ortodoxe o anume capacitate de autodefinire prin credință, chiar în absența unui suport din partea statului, prin activarea unor solidarități pe orizontală și pe verticală. Din perspectiva istoriei dominate de carierele unor personalități, seria de episcopi, monahi și mireni angajați în apărarea unor opțiuni doctrinare sau rituale, au inspirat atitudinile unor exponenți ai clerului românesc în durată lungă.

Ioana RUSTOIU, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, *Circulare și regeste ale episcopului Vasile Moga identificate în fondurile Serviciului Județean Alba al Arhivelor Naționale*

-Rezumat-

O cercetare asupra fondurilor parohiilor și protopopiatelor de pe teritoriul județului Alba, păstrate la Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale, a avut ca rezultat identificarea unor circulare tipărite din timpul episcopatului lui Vasile Moga. Astfel este pastorala din 11 august 1811, cu recomandări asupra îndatoririlor preoților, identificată în fondul Parohiei Ortodoxe Ocoliș (identică cu cea semnalată în colecția Bibliotecii Centrale Universitare din Iași), de asemenea, o

pastorală referitoare la efectele benefice ale vaccinării împotriva vărsatului/variolen (din 1813), păstrată în același fond. Un *Protocol de porunci*, cu regește ale ordinelor trimise de la guvernul Transilvaniei ori dictate direct de către episcop între anii 1811-1830, transcrise ori rezumate de preoții Parohiei Ortodoxe Lancrăm, constituie un material inedit, care completează circularele episcopului păstrate în fondul Protopopiatului Ortodox Câmpeni ori protocoalele de porunci citate de Sebastian Stanca și Ana Grama. Tot un document inedit este ferparul care anunța moartea episcopului Vasile Moga, tipărit în 18 octombrie 1845, păstrat într-un dosar din fondul Parohiei Ortodoxe Laz. În încercarea unei reconstituiri complete a păstoririi lui Vasile Moga, ne-am oprit și asupra unor foi volante (manuscrite) din anii 1820-1833, cu consemnări ale învoielilor de căsătorie. Textele lor diferite dovedesc cum s-au aplicat / înțeles recomandările episcopului referitoare condițiile necesare încheierii unei căsătorii valide de către preoții Protopopiatului Ortodox Câmpeni.

Nicolae TEȘCULĂ, Muzeul de Istorie Sighișoara, *Episcopul Vasile Moga și Biserica Ortodoxă din zona Sighișoarei*

-Rezumat-

Sighișoara, un oraș medieval întemeiat în secolul al XIII-lea de coloniști germani, a fost de-a lungul secolelor un important centru meșteșugăresc și comercial. Majoritatea populației era reprezentată de sași, la care se adăugau români, maghiari și evrei. Debutul secolului al XIX-lea găsește comunitatea românească sighișoreană într-un plin avânt demografic. Acest lucru îl putem pune în legătură cu emiterea Edictelor de Toleranță și Concivilitate emise de împăratul Iosif al II-lea în anul 1781. Aceste edicte au reprezentat un moment important pentru afirmarea economică, socială, demografică, politică și culturală a românilor din zonă. În scurt timp vechiul burg medieval devine reședința unui protopopiat ortodox, care cunoaște o dezvoltare accentuată în perioada păstoririi episcopului Vasile Moga. Sunt hirotoniți preoți, sunt ridicate la rang de parohii o serie de filii din satele protopopiatului și sunt sfințite mai multe biserici, unele dintre ele, cum este cazul bisericilor din Sighișoara (1822), Retiș (1823) și Hendorf (1836) de către însuși episcopul Vasile Moga.

Tatiana SCURTU, Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”, Târgu-Mureș, *Biserica Ortodoxă din scaunul Trei Scaune în timpul păstoririi episcopului Vasile Moga (1811-1845)*

-Rezumat-

Începutul secolului al XIX-lea, cu deceniile păstoririi episcopului Vasile Moga, primul ierarh ortodox român după intrarea Transilvaniei în componența Imperiului Habsburgic, a continuat cu frământări politice, religioase, sociale și culturale în istoria Europei și a lăsat numeroase urme documentare cu o deosebită importanță în istoriografie. Astfel, documentele administrative, trimise de autoritățile superioare și locale, laice și bisericești, din perioada de referință, aflate la Arhivele Naționale Covasna și în Arhiva Centrului Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” din Sfântu Gheorghe ne oferă posibilitatea creării unei fresce de epocă a comunităților românești din scaunul Trei Scaune și a vieții bisericești a acestora. Pentru studiul de față am ales câteva dintre documentele reprezentative prin varietatea ipostazelor în care se poate

ilustra tema și detaliile semnificative pe care ni le oferă: prezența bisericilor ortodoxe în localitățile scaunului Trei Scaune și a protopopiatelor ortodoxe Trei Scaune, al Hăghigului și Vâlcelelor, relația dintre stat și biserică, dar și dintre biserică și credincioși. La începutul secolului al XIX-lea, înainte și după venirea episcopului Ardealului Vasile Moga, protopopului îi revenea misiunea să rezolve o multitudine de probleme, precum completarea riguroasă a registrelor parohiale în care sunt consemnate botezurile sau colectarea fondurilor de la preoți, necesare tipăririi registrelor parohiale de stare civilă și multe altele. După instalarea episcopului Vasile Moga, informațiile cuprinse în sursele ecleziastice ortodoxe oferă o imagine cuprinzătoare asupra structurii demografice, referindu-se la numărul credincioșilor, așa cum rezultă din rapoarte, informări, corespondență cu forurile superioare, structura pe sexe și stare civilă a credincioșilor, sporul natural, numărul familiilor mixte, starea socială a enoriașilor, numele și prenumele preoților, epitropilor, învățătorilor din școlile confesionale etc.

Mihai-Octavian GROZA, Liceul German Sebeș/Institutul de Istorie Ecleziastică „Nicolae Bocușan” Cluj-Napoca, *Episcopul Vasile Moga și acțiunea de edificare a unui lăcaș de cult în Sebeșul natal*

-Rezumat-

Episcopul Vasile Moga (1774-1845), cel dintâi episcop ortodox român al Transilvaniei după momentul trecerii unei părți a bisericii românești din provincie sub ascultarea Romei, de la a cărui naștere se împlinesc anul acesta 250 de ani, a fost figura ecleziastică chemată să refacă organizarea bisericească superioară a românilor ortodocși. Pe lângă activitatea bisericească, culturală, educațională, națională și edilitară desfășurată, episcopul Vasile Moga s-a arătat preocupat și de nevoile comunității ortodoxe a Sebeșului natal care, la începutul secolului al XIX-lea, a asumat misiunea edificării unui nou lăcaș de cult (Biserica „Învierea Domnului” Sebeș). La solicitarea protopopului Zaharia Moga (fratele episcopului), acesta a încercat să sensibilizeze autoritățile locale, provinciale și imperiale pentru alocarea unor sume de bani necesare șantierului noului lăcaș de cult. Atunci când fondurile s-au dovedit insuficiente, episcopul Vasile Moga a deschis așa-numitul „proces al morilor”, prin care a solicitat o parte din veniturile morilor din Sebeș (construite cu suportul comun al sașilor și românilor din localitate) pentru șantierul noii biserici. Comunicarea de față își propune să prezinte etapele edificării Bisericii „Învierea Domnului” Sebeș, parcurse cu implicarea directă a episcopului Vasile Moga, cel care, la 21 octombrie 1828, a fost prezent la ceremonia de sfințire a noului lăcaș de cult (devenit, astfel, ctitorie a familiei Moga).

Dumitrița Daniela FILIP, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, *Ecouri ale activității episcopului Vasile Moga în arhive și biserici din județul Maramureș*

-Rezumat-

Bisericile neunite din sudul județului Maramureș de azi s-au situat la periferia jurisdicției canonice exercitate de episcopul Vasile Moga. Cu toate acestea, au putut fi identificate câteva „urme” materiale însemnate ale activității acestui episcop, păstrate atât în colecția Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmarului, cât și în biserici parohiale din zonă. Astfel, urmând două direcții de abordare, în lucrarea de față vor fi semnalate, pe de o parte, tipărituri din vremea episcopului Vasile Moga, care au circulat și au fost identificate în bisericile din sudul județului

Maramureș (zonele Lăpuș și Chioar), dar și un document inedit – un hrisov de sfințire, din colecția de documente și carte veche bisericească a Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmarului. Pe de altă parte, va fi prezentat și programul iconografic din bisericile pictate în vremea episcopului amintit.

Paul-Ersilian ROȘCA, Muzeul Mitropoliei Clujului, *Câteva considerații privitoare la antimisele episcopului Vasile Moga aflate în colecția Muzeului Mitropoliei Clujului*

-Rezumat-

Antimisele, departe de a fi simple „bucăți de pânză imprimate”, au o întreită dimensiune și importanță: liturgică, artistică și documentar-istorică. Dacă dimensiunea liturgică este cea primordială, fundamentală, nici celelalte două nu trebuie omise, analiza antimiselor vechi oferindu-ne posibilitatea studierii evoluției în timp a compoziției iconografice, a cronologiei și ierarhiilor dintr-o anumită eparhie și, cercetând textele imprimate, a numeroase pagini importante din istoria și biografia vlădicilor emitenți. Este și cazul antimiselor care-i aparțin lui „Kir Vasile Moga, pravoslavnic Episcop al Marelui Prințat al Ardealului”, astăzi păstrate în colecția Muzeului Mitropoliei Clujului.

Mircea-Gheorghe ABRUDAN, Academia Română, Institutul de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca, *Portretele, semnătura și stema episcopului Vasile Moga*

-Rezumat-

În ciuda eforturilor istoriografiei române interbelice și contemporane, episcopul Vasile Moga (1774-1845) rămâne învăluit într-un con de umbră atât în ceea ce privește mediul istoriografic laic și clerical, cât și lumea teologilor și a clerului actual, ca să nu facem deloc referire la publicul larg. De aceea, acum, la împlinirea a două sute cincizeci de ani de la nașterea lui, am considerat de bun augur să-l readuc în fața noastră nu atât prin schițarea realizărilor și eșecurilor sale, ci mai ales prin portretele sau tablourile sale istorice, de epocă, prin iscălitura sa olografă rămasă pe acte vechi și prin stema imprimată pe documentele oficiale sau pe obiectele bisericești din vremea lui, toate foarte puțin cunoscute și recognoscibile astăzi de laici și clerici deopotrivă.